

En prekär situation

**En granskning av Socialdemokraterna och LO:s hantering av
otryggheten på den europeiska arbetsmarknaden**

Abstract

The European labour market is increasingly characterized by uncertain working conditions and precarious employment conditions. The Swedish Social Democrats (S) and the Swedish trade union Landsorganisationen (LO) have, due to these circumstances, developed a report which aims to address the development of the European labour market. The problem is that their definition of security is not consistent with the present situation on the labour market. Still S and LO stick to their traditional work-related definition of security, which does not include the new global class: the precariat. Guy Standing and Roland Paulsen criticizes the traditional labour movement's way of facing the growing uncertainty and insecurity, because of their incapability to cope with the insecurity of the European labour market, and their failure to acknowledge anything else than the employment security and the growing unemployment. Standing and Paulsen contribute with an alternative way of looking at security, which is more compatible with the flexibility that has come to characterize our globalized world.

Nyckelord: Prekariatet, europeisk arbetsmarknad, trygghet, Socialdemokraterna, LO

Antal ord: 9 991

Innehåll

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställning.....	1
1.1.2 Metod och material.....	2
1.1.3 Inom- och utomvetenskaplig relevans.....	3
1.1.4 Disposition.....	4
1.1.5 Avgränsning.....	4
2. Prekariatet och den globala maktförskjutningen.....	4
2.1 Den nya klassen: Prekariatet.....	6
2.2 Arbetsrelaterad trygghet och den politiska återvändsgränden.....	7
2.3 Ett nytt sätt att hantera trygghet.....	10
3. LO:s arbete i EU/Sverige.....	12
3.1 Fackens minskade makt.....	13
3.2 Rapport om jämställdhet inom LO.....	14
4. Socialdemokraterna och LO:s rapport <i>För ett socialt Europa</i>.....	15
4.1 Inledning.....	15
4.2 Bakgrund.....	15
4.3 Problemområden.....	16
4.3.1 Fackliga rättigheter och den fria rörligheten.....	16
4.3.2 Negativ integration och risken för social dumpning.....	17
4.3.3 Krispolitiken och dess konsekvenser.....	17
5. Arbetsgruppens förslag.....	18
5.1 Nuvarande diskussion.....	19
6. Idékritisk-analys av S och LO:s rapport.....	19
6.1 Fackliga organisationer och kollektivavtal.....	19
6.1.1 Främja sysselsättningen.....	21
6.2 Integration på EU-nivå.....	23
6.3 Flexibel värld och grundläggande trygghet.....	25
7. Slutsats - Vad bör trygghet vara.....	26
8. Avslutande diskussion.....	28
Referenser.....	32

1. Inledning

”Hittar inte Socialdemokraterna en progressiv politik som fångar både prekariatet – oavsett medlemmarnas etiska bakgrund – och dem som är rädda för att hamna där, väntar något riktigt otäckt.” Åsa Linderborg, Aftonbladet.

I journalisten Eric Sundströms rapport: *Europeiskt skitliv – Om en osäker europeisk arbetsmarknad* framgår det att den europeiska arbetsmarknaden genomgått en global maktförskjutning, vari arbetsgivarens makt kommit att bli kraftigt överordnad arbetstagarens (Sundström, 2014, s 6). Den europeiska arbetstagarens situation på arbetsmarknaden har i allt större utsträckning kommit att kännetecknas av kronisk osäkerhet, vilket bland annat tar sig uttryck i olika former av otrygga anställningsformer. Människor förväntar sig inte längre, till skillnad från tidigare generationer, att finna stadigvarande arbete med fast yrkesidentitet. Dessutom har rädslan för arbetslöshet ökat sedan den ekonomiska krisen 2008 i medlemsländer i den Europeiska Unionen (EU) förutom fyra (Sundström, 2014). Trots tydliga förändringar på den europeiska arbetsmarknaden läggs nästintill enbart fokus på hur arbetslösheten ska bekämpas, och då primärt ungdomsarbetslösheten. Allt mer sällan talas det om arbetstagarnas situation och det faktum att människor kommit att förvandlas till marionettdockor i flexibilitetens tecken.

1.1 Syfte och frågeställning

Denna uppsats innehåller en idékritisk granskning av Socialdemokraterna och LO:s sätt att hantera otryggheten på den europeiska arbetsmarknaden. Detta genomförs genom kritisk granskning av de idéer som Socialdemokraterna och LO:s presenterar i deras gemensamma rapport *För ett socialt Europa* utifrån Guy Standings och Roland Paulsens teorier beträffande hur otryggheten och osäkerheten på arbetsmarknaden bör hanteras. Syftet med granskningen är att ge belägg för följande hypotes:

Den arbetsrelaterade trygghet som Socialdemokraterna och LO representerar är inte förenlig med hur den faktiska situationen på arbetsmarknaden ser ut idag, och kan således inte garantera trygghet för prekariatet.

1.1.2 Metod och material

Jag har valt att använda mig av en kritisk idéanalys eftersom jag önskar att granska och pröva hållbarheten i S och LO:s arbetspolitiska resonemang (Beckman, 2007, s. 55). Jag utgår från det budskap som förmedlas i rapporten *För ett socialt Europa* (Landsorganisationen 2012). Syftet är att urskilja en viss socialdemokratisk idé och konstruktion kring begreppet *trygghet*, en uppfattning som jag önskar utmana och kritisera utifrån Guy Standings och Roland Paulsens teorier om vad begreppet bör innefatta. Genom att kritiskt granska S och LO:s argument utifrån deras teorier kan jag bättre pröva hållbarheten i deras position och utläsa om denna är rimlig utifrån dagens premisser på den europeiska arbetsmarknaden (Beckman, 2012, s. 55). Beckman identifierar tre premisser för en god idékritik argumentation: *logiskt giltighet*, *empirisk hållbarhet* och *normativt rimlighet* (Beckman, s. 57-77). Jag kommer framförallt att använda mig av den sistnämnda premissen, och kommer då att utgå från Baderstens normativa ”givet att” analys för att mäta resonemangets rimlighet (Badersten 2006, s. 44-47).

Den logiska giltigheten i S och LO:s politiska slutledningar kan granskas utifrån två idéanalytiska kriterier: *motsägelsefrihet* och *giltiga slutledningar*. Frånvaron av motsägelser utgör ett fundamentalt krav i en text, och jag kommer tolka rapporten utifrån mina analysverktyg för att finna motsägelser i S och LO:s resonemang. Min huvudsakliga ambition är emellertid att visa på att S och LO:s argument saknar logisk giltighet och att deras idé om arbetsrelaterad trygghet inte är förenliga med de premisser som råder på dagens europeiska arbetsmarknad. (Beckman, s. 57-61).

Genom att pröva den empiriska hållbarheten i S och LO:s idé om trygghet, kan jag ta kritisk ställning i förhållande till deras ideologiska verklighetsomdöme. Beckman använder Herbert Tingstens tre klassiska frågor för att pröva den empiriska hållbarheten (Beckman, s. 65):

1. *Redovisas belägg för de påståenden som görs?*
2. *Är de belägg som redovisats hållbara?*
3. *Är påståenden som görs möjliga att pröva (intersubjektivitet)?*

Kriteriet för normativ rimlighet skiljer sig från de övriga två kriterierna eftersom den intar en värderelativistisk utgångspunkt. Jag använder mig av normativ rimlighet för att kunna framföra alternativa och konstruktiva resonemang i förhållande till vilka ideal och principer som är rimliga för begreppet *trygghet* (Beckman 2007, s. 68-69). Jag kommer att som sagt var pröva rimligheten i S och LO:s etablerade föreställning om begreppet trygghet utifrån Baderstens *givet att-analys*. Givet att-analysens handlar inte om att presentera egna ställningstagande, utan snarare om att jämföra olika tänkbara idéer för vad begreppet trygghet bör innefatta (Badersten, 2006, s. 44-47). Givet att-analysen lösgör trygghet från begreppet arbete och tillåter mig att formulera konstruktiv kritik i förhållande till S och LO:s idé för trygghet utan att jag på egen hand behöver ta ställning till begreppet. Istället prövar jag Standings och Paulsens föreställning av vad trygghet bör innefatta (Badersten 2006, s. 46-47).

1.1.3 Inom- och utomvetenskaplig relevans

Jag anser att min idékritik av S och LO:s sätt att hantera otryggheten på den europeiska arbetsmarknaden är av högsta relevans i och med den pågående utvecklingen i Europa, där högerextremism och populistiska partier fått ökat utrymme på den politiska arenan. Eric Sundström hävdar att:

”... främlingsfientligheten [behöver] krisen på den europeiska arbetsmarknaden, eftersom denna genererar frustrerade arbetstagare, och det är slutligen den europeiska arbetsmarknaden som utgör nyckeln till att besegra dessa krafter...” (Sundström, 2014).

Beckman menar att den idékritiska forskningen kring politikens villkor och effekter är oerhört relevant eftersom politiken har en stor samhällspåverkan. Beckman hävdar att statsvetare har mycket att tillföra till det politiska samtalet. Min uppgift att idékritiskt granska S och LO:s rapport är relevant, eftersom jag i egenskap av statsvetare kan

urskilja betydelsefulla brister och motsägelser i deras resonemang som tillför viktiga aspekter till den politiska debatten (Backman 2006, s. 1).

1.1.4 Disposition

Jag inleder uppsatsen med en kort presentation av den problematik som skall diskuteras, därefter följer ett stycke där jag redogör för min teoretiska del, vilken består av Guy Standings och Roland Paulsons teorier. Deras teorier representerar mina analysverktyg. Efter min teoridel följer en kort presentation av LO:s funktion på den europeiska arbetsmarknaden. Därefter behandlas LO:s och Socialdemokraternas rapport *För ett socialt Europa* grundligt, och sedan följer en analys av rapporten. Uppsatsen avslutas med en konstruktiv slutsats med normativa förtecken.

1.1.5 Avgränsning

Med termen ”europeiska länder” avses här de länder som ingår i den Europeiska Unionen (EU). När jag talar om utvecklingen på europeiska arbetsmarknaden är jag medveten om att denna utveckling är global, men för att avgränsa mig kommer jag endast tala om utvecklingen på den europeiska arbetsmarknaden. Jag kommer inte diskutera medborgarskapet och huruvida detta borde skiljas från arbetet. Rädslan för högerextremismens utbredning i Europa kommer inte diskuteras mer i uppsatsen, utan utgör endast en förklaringsfaktor till varför jag valt att genomföra studien.

2. Prekariatet och den globala maktförskjutningen

Jag kommer i detta teoriavsnitt redogöra för hur trygghet bör garanteras enligt två teoretiker, utvecklingsekonomen Guy Standings samt sociologen Roland Paulsens. Båda teoretikerna har reagerat på den politik som förs i förhållande till utvecklingen på den europeiska arbetsmarknaden, med tanke på vilka konsekvenser det fått för Europas befolkning. Standing menar att utvecklingen på arbetsmarknaden har resulterat i framväxandet av en ny global klass, vilken inte garanteras trygghet utifrån den klassiska arbetsrelaterade tryggheten (Standing, 2011). Paulsen pekar på absurditeten i det att vi, trots teknologisk utveckling, inte lyckats förkorta arbetstiden på flera decennier, vilket resulterat i ett överskott på arbetskraft och i förlängningen en maktförskjutning mellan arbetstagare och arbetsgivare (Paulsen 2010, s. 79).

Paulsen framhåller det faktum att arbetsmarknadspolitiken i dag enbart kretsar kring behovet av att skapa jobb, ett självuppfyllande mål (eftersom diskussionen kring *vilket* slags arbete som bör skapas uteblir), som kommit att bli den ensidiga lösningen för att besegra den växande otryggheten på den europeiska arbetsmarknaden (Paulsen, 2010, s. 54).

Et möjligt skäl till att dagens arbetsrelaterade trygghet inte räcker till är enligt Standing det faktum att den ekonomiska modell som tidigare förespråkade ökad inbäddning¹ och som präglade europeiska länder sedan efterkrigstiden bröts samman när globaliseringen, digitaliseringen och europeiseringen började ta vid under 1980-talet. Detta eftersom modellen utgick ifrån stater med begränsade förbindelser, och inte ifrån den globala och öppna världen. Den nya och öppna verkligheten, i kombination med ett ökat förespråkande av en mer marknadsstyrd flexibilitet, resulterade i att de europeiska länderna individualiserades och att institutioner för social solidaritet avvecklades i snabb takt (Standing, 2011, s. 9-16).

Globaliseringen har resulterat i ett världsomfattande marknadssystem, vilket innebär att Europas arbetsstyrka har tredubblats. Den globala arbetsstyrkan har ökat produktionen markant, samtidigt som arbetsgivarna har sänkt lönerna. Denna utveckling riskerar att leda till social dumpning, det vill säga att människors arbetskraft utnyttjas för en avsevärt mindre lön (Standing, 2015, s. 82-84). Standing exemplifierar denna utveckling med att vi kan urskilja ett nytt fenomen, där vi ser en ökad export av arbete, men inte av arbetstagare (Standing 1, 2014).

Paulsen menar att osäkerheten på den europeiska arbetsmarknaden, tillika tendenser som exempelvis social dumpning, delvis kan bero på att EU representerar en motsägelsefull politik. EU förlitar sig nämligen till stor del på det arbete som utförs av EU-migranter. Det finns ett behov av *tyst* arbetskraft, samtidigt som dessa människor inte på laglig grund tillåts att bli en del av den europeiska arbetsmarknaden (Paulsen 1, 2015). Arbetstagarnas prekära situation medför att de lätt utnyttjas av arbetsgivare, vilket Paulsen delvis tror kan förklara varför det skett en maktförskjutning på den europeiska arbetsmarknaden, vari arbetsgivarens position kommit att stärkas i

---

¹ Inbäddning förespråkades framförallt av ekonomhistorikern Karl Polanyi

förhållande till arbetstagarens. Lönedumpning och prekarisering kan således enligt honom ligga i händerna på EU:s misslyckade migrationspolitisk (Paulsen 1, 2015).

Standing resonemang påminner om Paulsens, i det att han menar att majoriteten av det globala prekariatet i dag utgörs av migranter. ”Migranter är den globala kapitalismens fotsoldater” (Standing 2011, s. 170). Liksom Paulsen menar han att dessa människor utgör en nödvändig del av vårt samhälle, samtidigt som de inte tillåts bli fullvärdiga medborgare, utan naturaliseras. Standing pekar på att det finns olika grader av otrygghet hos europeiska migranter, där asylsökande och papperslösa exemplifierar den mest omfattande otryggheten (Standing 2011, s. 142-143).

2.1 Den nya klassen: Prekariatet

”För första gången ser vi en växande klass som förlorar rättigheter i stället för att vinna dem” Guy Standing (UR, 2013).

Standing menar att de senaste århundraden har karakteriserats av en viss uppsättning etablerade klasstillhörigheter. Begreppet *arbetarklassen* har ingått i denna uppsättning, som en specifik klass av människor baserat på givna kriterier och attribut. Standing hävdar att de traditionella klasserna, däribland arbetarklassen, successivt har transformerats och luckrats upp till förmån för en ny uppsättning av klasser. Som svar på denna process har Standing utvecklat en ny uppsättning av moderna klasstillhörigheter i vilken prekariatet ingår (Standing, 2011, s. 15-19).

Prekariatet består, till skillnad från tidigare klassdefinitioner, av en varierad skara människor som befinner sig i vitt skilda socio-ekonomiska situationer. Det handlar bland annat om de som tidigare tillhört arbetarklassen, migranter, etniska minoriteter, projektanställda och högutbildade m.m. Det som förenar dessa grupper är avsaknaden av skyddsnät (Standing 2011, s. 27-31). Detta resulterar enligt Paulsen och Standing i att prekariatet befinner sig i en situation av kronisk otrygghet och osäkerhet inför potentiella ekonomiska kriser. Paulsen tror att ängslan hos prekariatet och de som är rädda att hamna där resulterar i att varje idé om att utnyttja teknisk utvecklingspotential faller under en slöja av rädsla. Att tänka progressivt framstår som verklighetsfrånvänt och stötande och Prekarisering hindrar därmed tanken på

alternativa samhällsbyggen (Paulsen 1, 2015). Den bristande initiativförmågan beror enligt Standing på att prekariatet saknar de klassiska förmåner som är kopplade till den heltidsarbetande medborgaren som trygghet i arbetslivet, säkra sociala inkomster och yrkesbaserad identitet (Standing, 2011, s. 35).

2.2 Arbetsrelaterad trygghet och den politiska återvändsgränden

Standing ser ett problem i att den arbetsmarknadsrelaterade diskussionen i dag tenderar att kretsa kring otrygga anställningsvillkor; det vill säga, bristen på långtidskontrakt och bristande skydd mot arbetslöshet. Han menar att större fokus bör läggas på den växande yrkesotryggheten. Prekariatet gör lite av allt, och saknar således det traditionella yrkesnarrativet *jag håller på att bli något* (Standing, 23-25). Den kulturella identiteten var länge bunden till det epitet som arbetet representerade, exempelvis *arbetare*, men eftersom prekariatet befinner sig i ständig transformation är så inte längre fallet. (Standing, 2011, s. 21).

Liksom Standing pekar Paulsen på att äldre generationers arbetare kan ha svårt att skapa förståelse för den bristande yrkesidentitet som kännetecknar situationen på arbetsmarknaden. De skilda arbetsrealiteterna över generationer tar sig uttryck i frågor så som *Vad ska du bli sen då?* när dagens generation berättar om sina arbetsuppgifter, vilket visar på att de äldre generationerna ser på den yngre generationens situation som något provisoriskt, som att de befinner sig i väntan på det *riktiga* jobbet ankomst (Paulsen 2, 2015, s. 81).

Standing hävdar att bristande yrkestyngghet riskerar att få djupgående konsekvenser på ett personligt plan, eftersom det skapar en splittrad självuppfattning som kan leda till existentiell stress (Standing 2011, s. 23). Paulsen menar att arbetet i dag har blivit ett sätt ”att göra rätt för sig”, ett sätt att bli del av en gemenskap. Att inte tillhöra en klart definierad yrkesidentitet kan resultera i en situation där arbetstagaren inte kan upprätta en arbetsgemenskap (Paulsen 1, 2015). Bristande yrkesidentitet gör prekariatet till en identitetssökande grupp, och riskerar därmed att lätt falla offer för populism och högerextremism eftersom de upplever en frustration inför sin osäkra och prekära situation och söker efter en klart definierad gemenskap, vilket dessa rörelser erbjuder (UR, 2013).

Standing menar att dagens samhälleliga trygghet på många sätt är bunden till den traditionella rollen som arbetare, vilket skapar ett mentalt hinder för att söka nya alternativa vägar till trygghet. Dagens politiska partier eftersträvar nästintill enbart efter att uppfylla den traditionella tryggheten, vilken är bunden till arbetstagarens arbetssituation som kännetecknas av ett socialt kontraktutbyte mellan arbetsgivare och arbetstagare, vari arbetstagaren tilldelades arbetstrygghet i utbyte mot lydnad och villkorad lojalitet (Standing, 2011, s. 20).

I dag präglas dessutom det traditionella utbildningssystemet av otrygghet och osäkerhet. Utbildningens traditionella funktion med löfte om klassresa och om ekonomisk trygghet har i allt större utsträckning undergrävts, och Paulsen hävdar att den ökade bristen på arbete resulterar i att det råder en examensinflation, där studenter utbildar sig för att sedan mötas av arbetslöshet eller okvalificerade jobb. Universiteten har enligt honom blivit en hållplats och ett sätt att absorbera arbetskraft (Paulsen 1, 2015). Standing finner det emellertid beklämmande att utbildningen kommit att *varufierats*; det vill säga, att den har gått ifrån att vara kunskapsinriktad, till att bli mer marknadsstyrd. Han hävdar att universitetets viktigaste uppgift måste vara att primärt utbilda medborgare, och inte arbetstagare (Standing 2, 2015, s. 254-255)

Standing använder en *darwinistisk metafor* för att beskriva utvecklingen på den europeiska arbetsmarknaden, då det antas pågå en naturlig kamp där endast den ”starkaste” överlever². En person som befinner sig i fattigdom och arbetslöshet måste kontinuerligt visa prov på en vilja att förändra sin situation för att inte bli stämplad som lat och icke arbetsvillig (Standing, 2011, s. 197). Denna kamp skildrar Paulsen i sin bok *Vi bara lyder – en berättelse om arbetsförmedlingen*, som skildrar den frustration som kännetecknar de arbetstagare som kämpar om en väg in i samhället via ett arbete (Paulsen 2, 2015).

Arbetstagarnas ständiga kamp för att visa på arbetsduglighet i kombination med hög arbetslöshet, resulterar i att arbetstagaren upplever en kronisk stress och kan ha svårt att agera rationellt och utveckla en bestående identitet (Standing, 2011, s. 231). I

---

² Survival of the fittest

Paulsens bok skildrar även den utveckling som skett på arbetsförmedlingen, en utveckling som pekar på att tjänstemän i allt större utsträckning tenderar att *lyda*, att följa order i rädsla för sanktioner från arbetsgivare och att ytterligare förvärra, eller hamna i en prekär situation (Paulsen 2, 2015).

Enligt Guy Standing finns det sju former av arbetsrelaterad trygghet som härstammar från det industriella medborgarskapet och som har utvecklats av socialdemokrater, arbetarpartier och fackföreningar. Standing hävdar att ingen av de olika tryggheterna är garanterade för prekariatet. (Standing, 2011, s. 22).

1. *Arbetsmarknadstrygghet* – Fullgoda inkomstmöjligheter; på makronivån symboliserat av statliga mål om full sysselsättning.
2. *Anställningstrygghet* – Skydd mot godtyckliga avskedanden, regler för anställning och uppsägning, kostnader för arbetsgivare som bryter mot regler och så vidare.
3. *Yrkestrygghet* – Förmågan och möjlighet att upprätthålla en nisch i anställning, samt skydd mot kompetensuttunnning och möjligheter till status- och inkomstrelaterad karriärsutveckling.
4. *Arbetsplatstrygghet* – Skydd mot arbetsrelaterade olyckor och sjukdomar genom exempelvis regler för säkerhet och hälsa, begränsningar för arbetstidsbegränsning, obekvämt arbetstid, nattarbete för kvinnor, samt kompensation vid olycksfall.
5. *Kompetensutvecklingstrygghet* – Möjlighet att utveckla nya kompetenser genom praktik, arbetsträning och så vidare, samt möjlighet att utnyttja befintlig kompetens.
6. *Inkomsttrygghet* – Garantier om en fullgod stabil inkomst, skyddad genom exempelvis fastställd lägstalön, löneindex, heltäckande socialförsäkring, och progressiv beskattning för att minska ojämlikheten och dryga ut låga inkomster.
7. *Representationstrygghet* – Tillgång till en kollektiv röst på arbetsmarknaden, genom till exempel oberoende fackföreningar med strejkrättigheter.

Den nyliberala globaliseringsvågen har hamnat i moralisk bankrutt, och befinner sig nu i en politisk återvändsgränd (Standing, 2011, s. 232). Den arbetsrörelse som skapade de ovan nämnda sju arbetsrelaterade tryggheterna, var progressiv för sin tid, men platsar inte i globaliseringens era och har därmed nått en återvändsgränd (Standing, 2011, s. 232). Standing menar att det inte utgör en möjlighet att återvända till en traditionell *labourism* (arbetarrörelse), eftersom den modellen redan har förlorat sin trovärdighet. Fackens reaktion på de osäkra arbetsförhållandena har varit fruktlösa; de har endast proklamerat och förespråkat en återgång till den traditionella arbetarmodellen, det vill säga samma modell som de själva etablerade under mitten av 1900-talet. Facken vill således fortfarande utmana otryggheten på den europeiska arbetsmarknaden med traditionella medel så som ökad sysselsättning, ökad anställningstrygghet och förmåner för arbetstagare (Standing, 2011, s. 10).

2.3 Ett nytt sätt att hantera trygghet

Standing pekar på att det finns en mängd aspekter av begreppet trygghet, men att det, för att möta osäkerheten och otryggheten på arbetsmarknaden, framförallt behövs en grundläggande ekonomisk trygghet. Det är nämligen denna trygghet som kan rädda prekariatet från deras prekära situation. Anledningen till att prekariatet är en farlig klass är att deras kroniska otrygghet bryter ner deras förmåga till personlig utveckling och självkänedom. För att kunna fungera som en ansvarstagande medborgare behöver man en trygg grund att vila sig mot (Standing, 2011, s. 258)

Standing hävdar att det finns ett behov av en *förhandstrygghet*, det vill säga en grundläggande basinkomst (Standing, 2015, s. 273). För att prekariatet ska kunna rota sig, skaffa bostad, upprätta relationer eller planera inför framtiden måste det finnas möjlighet att i någon mån kunna hantera uppkommande kriser och risker. Alternativt känna att en har möjligheten och på så viss erhålla ett visst mått av självbestämmande och makt över den egna situationen (Standing, 2011, s. 234). Det vill säga, skulle en kris infinna sig finns det direkta möjligheter att hantera den, i stället för att som i dag aktivt behöva söka efter trygghet *efter* att krisen infunnits sig. (Standing 2011, s. 260) Standing menar att socialförsäkring och liknande endast kan verka som efterhandstrygghet och att den var skapad för ett industriellt samhälle. En grundläggande ekonomisk trygghet skulle även delvis förhindra dagens tendens till att

arbetstagarna agerar stöddämpare till marknadens svängningar (Standing, 2011, s. 259-260).

Paulsen för ett liknande resonemang, och menar att det lönebaserade arbetet inte primärt bör representera den grundläggande tryggheten. Då lönearbetet successivt blir överflödigt, blir basinkomst, det vill säga en oberoende ekonomisk grundinkomst, en ofrånkomlig fråga ur ett långsiktigt perspektiv. Paulsen menar att denna utveckling är ännu en anledning till att de medborgerliga rättigheterna bör fästas vid något annat än själva lönearbetet (Paulsen, 2010, s. 206-207). Paulsen ponerar dessutom att LO och S kan visa sig utgöra dagens främsta hinder för en mer progressiv politik, då de håller fast vid och värnar om de traditionella trygghetsvärdena (Paulsen 1, 2015).

Paulsen och Standing har överlag en liknande syn på hur situationen på arbetsmarknaden bör hanteras. Paulsen förespråkar däremot, till skillnad från Standing, en mer begränsad basinkomst. Standing ser människan som ett kreativt väsen som kommer att arbeta frivilligt. Paulsen framhåller att det ekonomiska systemet sedan industrialiseringen är uppbyggt kring hierarki, vilken finns inbyggd i den teknik vi använder oss av i dag. Det vill säga, kunskapen har flyttats från hantverkare till ledningen för att arbetsprocessen lättare ska kunna regleras. Detta har resulterat i att det arbete som tidigare var lustbetonat (i det att hantverkaren var delaktig genom hela arbetsprocessen) i dag snarare representerar motsatsen eftersom arbetet har blivit ”en del av en större process”, monotont och alienerat. Det finns således en hel del *skitjobb* som Paulsen hävdar att människor kommer behöva någon form av kompensation för att utföra. Basinkomsten bör därmed enligt Paulsen vara ytterst begränsad, det vill säga endast syfta till att säkra överlevnad (Paulsen 1, 2015).

Även om Paulsen håller med Standing i det att tryggheten bör skiljas från arbete, talar han hellre primärt om arbetsreducering (arbetstidsförkortning), eftersom det är ett radikalt sätt att mer direkt omfördela makten. Paulsen menar nämligen att så fort det uppstår en liten arbetskraftsbrist får arbetskollektivet mycket större makt och då kan man kräva rättigheter genom avtal. Arbetsreducering skulle sätta press på arbetsgivare vid exempelvis löneförhandling. Jobb som ingen vill göra skulle bli välbetalda, vilket gör det till en revolutionär reform (Paulsen 1, 2015).

Standing menar att det i en tid som präglas av bristande yrkesidentitet är det viktigt med möjligheter att skapa en alternativ identitet som inte enbart kretsar kring yrkesidentiteten. Så länge det finns en diskurs som indikerar att arbete definierar oss som människor, kommer rädslan att förlora sitt jobb också även fortsättningsvis resultera i stress inför risken att förlora socialt värde och levnadsstandard. Detta är ännu en anledning till varför arbetet bör vara skilt från tryggheten (Standing, 2011, 242).

Standing ser tendensen att enbart koppla arbetsbegreppet till lönearbete som problematisk, och vill utvidga det till att innefatta även oavlönat arbete. Detta arbete är nämligen fundamentalt för att samhället ska fungera. Oavlönat arbete utförts till största del av kvinnor och migranter, och eftersom lönearbete utgör ”det riktiga arbetet” värdesätter man inte i samma utsträckning det arbete som ”sker i det tysta”, vilket enligt Standing kan betraktas som direkt sexistiskt. Labourismen bortprioriterar samhällets mest nödvändiga och värdefulla aktiviteter, och de aktiviteter som värnar om vår sociala existens. Standing vill att det oavlönade arbetet ska inkluderas och utgöra lika legitima attribut för yrkesidentiteten som förvärvsarbete (Standing 2011, s. 175-177). Paulsen däremot skiljer inte på arbete och arbete så som Standing gör, utan kritiserar arbetet som ett enhetligt fenomen.

3. LO:s arbete i EU/Sverige

Sveriges inträde i EU innebar att LO fick betydligt mer fackligt inflytande på europeisk nivå, bland annat genom sitt medlemskap i EESK (Europeiska ekonomiska och sociala kommittén). EESK är EU:s rådgivande organ och fungerar som en länk mellan EU-institutionerna och det organiserade civilsamhället. Deras uppgift är att verka för europeiska integration samt att stärka unionens demokratiska legitimitet. (Europeiska ekonomiska och sociala kommittén) (LO, 2014, *Hur arbetar LO i EU*).

Efter krav från fackföreningsrörelsen infördes 1989 en social stadga om arbetstagarnas grundläggande rättigheter. Dessa regler brukar gå under samlingsbegreppet EU:s sociala eller arbetsmarknadspolitiska dimension (LO, 2014, *EU:s sociala dimension*). Förutom den sociala aspekten poängterar stadgan vikten av att EU-samarbetet aktivt verkar för ökad sysselsättning på den europeiska

arbetsmarknaden. Det ska dock tilläggas att trots gemensamma ramlagar för att eliminera arbetslöshet, sker de flesta arbetsmarknadsrelaterade besluten på nationell nivå i enlighet med subsidiaritetsprincipen³. Det är dock ett faktum att det som sker på den europeiska arbetsmarknaden får följder i andra medlemsländer, vilket kan exemplifieras av den ekonomiska krisen som bröt ut 2008 (LO:s hemsida, *EU:s sociala dimension*).

3.1 Fackens minskade makt

Fackets makt minskar successivt och genererar betydligt mindre slagkraft i förhandlingar med politiker idag än tidigare. I *Facklig kräftgång* menar författarna Anna Danielsson Öberg och Tommy Öberg att Europafacket bör driva fler aktioner över nationsgränserna, eftersom det hade resulterat i betydande påtryckningar (Danielsson, Anna, Tommy Öberg, 2012). Författarna menar att det är beklämmande att fackföreningsrörelserna fortfarande är nationellt förankrade i en globaliserad värld. Europafacket borde tillsammans verka för gränslös solidaritet och gemensamma europeiska aktioner. Den nationella rörelsen måste vidgas, och för att denna ambition ska vara möjlig krävs en europeisk idé och vision som förenar de fackliga organisationerna (Danielsson Öberg, Öberg 2012, s. 133-134).

LO har inte lyckats med fackets viktigaste uppgifter: att organisera arbetskraften, och att förmedla en gemensam vision inför framtiden. Detta gör det svårt för LO och andra europeiska fackförbund att artikulera fördelarna med medlemskap och kollektivavtal (Danielsson Öberg, Öberg 2012, s. 133-134). LO:s ökade svårigheter beror delvis på omvandlingen av den europeiska arbetsmarknaden, där tjänsterna har blivit svårare att definiera eftersom heltidsarbete ersatts med andra mer tillfälliga anställningsformer. Visstidsanställning har exempelvis i hög grad ersatts med tillfälliga anställningsformer. Förutsättningarna för facklig organisering har därmed inskränkts (Danielsson Öberg, Öberg 2012, s. 134).

Det är dessutom svårare att företräda dagens medlemmar på grund av arbetstagarens ständiga transformation, en utveckling som LO har svårt att bemöta (Danielsson Öberg, Öberg 2012, s. 134). Det försämrade anställningsskyddet och arbetstagarnas avsaknad av fast yrkesidentitet har resulterat i en påtaglig otrygghet hos arbetstagarna.

---

³ Besluten ska fattas så nära folket som möjligt.

Arbetsöverskottet bidrar dessutom till att arbetstagare väljer bort facklig kamp för att inte riskera den egna arbetspositionen (Danielsson Öberg, Öberg 2012, s. 127-130). Förhandlingspositionerna är bredare än någonsin, och författarna ställer sig frågan – vad bör fackföreningarna göra för att återupprätta maktbalansen mellan arbetstagare och arbetsgivare? Den traditionella *arbetsfreden* är av ovan nämnda anledningar inte genomförbar, det vill säga att facket erbjuder fred mot rimliga löner och villkor (Danielsson Öberg, Öberg 2012, s. 131-132).

3.2 Rapport om jämställdhet inom LO

I antologin *Den feministiska utmaningen – mot en jämställd arbetsmarknad* skriver Soheyla Yazdanpanah & Katrine Kielos var sitt avsnitt om den ökade ojämställdheten inom LO. Yazdanpanah menar att utvecklingen bör förstås i ljuset av den strukturella omvandling som globaliseringen, europeiseringen och informationsteknologin har inneburit. De europeiska länderna har sedan 1980-talet omfattats av omorganisering med ökad rörlighet av kapital och arbete. Utvecklingen har ställt krav på ökad flexibilitet på arbetsmarknaden, vilket bland annat inneburit ökad andel osäkra och otrygga anställningsformer (Yazdanpanah, 2013, s. 33-34). Dessa anställningsformer drabbar oftast arbetarkvinnor eftersom de arbetar deltid i högre utsträckning än män. Kielos hävdar att välfärdssamhällets funktion utgår ifrån heltidsarbetande individer, och således drabbar det kvinnor med alternativa anställningsformer (Kielos 2013, s. 24). Utvecklingen på arbetsmarknaden betyder således att redan utsatta kvinnliga medlemmarna i LO kommer få lägre pensioner, högre andel sjukskrivning m.m. De fungerar dessutom som stötdämpare i den flexibla ekonomins lågkonjunkturer (Kielos 2013, s. 26). Yazdanpanah menar dessutom att låga löner och dåliga anställningsvillkor i kombination med stort familjeansvar bidrar till att denna grupp av kvinnor i större utsträckning riskerar att bli sjukskrivna (Yazdanpanah, 2013, s. 37-44).

4. Socialdemokraterna och LO:s rapport *För ett socialt Europa*

I detta avsnitt redogör jag för mitt material som består av S och LO:s gemensamma rapport.

4.1 Inledning

Våren 2012 beslutade Socialdemokraterna och LO, med bakgrund i EU-domstolens dom i Laval-målet⁴ samt den åtstramningspolitik som förts sedan den ekonomiska krisen 2008, att tillsätta en gemensam arbetsgrupp för att utveckla en rapport med syfte att säkerställa att de ekonomiska friheterna inte prioriteras över de sociala rättigheterna, och därmed skapa trygghet för arbetstagare inom EU (Landsorganisationen, 2012 s. 8).

4.2 Bakgrund

Den inre marknaden som vi känner den idag fick officiellt fäste 1985, då EU-kommissionen lanserade *Vitboken* (EU-upplysningen, 2014), vilken deklarerade ett antal riktlinjer för hur den inre marknaden skulle realiseras (Landsorganisationen, 2012, s. 8). EU:s fria rörlighet bygger på de fyra friheterna; det vill säga, fri rörlighet av tjänster, varor, kapital och människor. I marknadens tidiga skede kretsade den fria rörligheten nästintill enbart kring varors fria rörlighet, men sedan vitboken lanserades har den fria marknaden för de övriga friheterna utnyttjas i större utsträckning. En utveckling som resulterat i politisk protektionism i syfte att slå vakt om den nationella suveräniteten. Trots politisk blockad har det samtidigt vid sidan av de olika politiska blockaderna skett en långtgående juridisk integration, vari en omfattande rättspraxis har utvecklats (Landsorganisationen, 2012, s. 9)

EU-domstolens rättspraxis har fått överordnad ställning eftersom EU-rätten tilldelats direkt effekt; det vill säga en överordnad ställning i förhållande till de enskilda medlemsländernas rätt. Domstolen tilldelas således tolkningsföreträde och EU:s rättspraxis innehar en överordnad ställning på den inre marknaden i förhållande till

---

⁴ Dom i svensk Arbetsrättslig konflikt 2005, där ekonomiska friheter prioriterades över sociala rättigheter.

andra värden. Det framgår i rapporten att denna utveckling, med juridisk integration utan politisk sådan, har som syfte att avlägsna nationella hinder som står i vägen för den europeiska marknaden (Landsorganisationen, 2012, s. 9). Domstolen kan därmed inskränka andra rättigheter, exempelvis olika skyddsklausuler, de rättigheter som inte garanteras i fördragen så som löner, kollektivavtal, strejker och lockouter (Landsorganisationen, 2012, s. 9)

4.3 Problemområden

Rapporten presenterar tre relevanta problemområden samt tänkbara lösningar på dessa problem.

- 1. Obalansen mellan skyddet för grundläggande fackliga fri- och rättigheter (kollektivavtalets ställning) och den fria rörligheten.*
- 2. Den inneboende slagsidan mot marknadsskapande på bekostnad av social hänsyn samt risken för social dumpning.*
- 3. Krispolitikens destruktiva verkan på socialt skydd på arbetsmarknadens funktionssätt (inklusive arbetsrätt och kollektivavtal).*

Landsorganisationen, 2012, s.3

4.3.1 Fackliga rättigheter och den fria rörligheten

Rapporten framhåller att den inre marknadens princip om fri rörlighet kommit att överordnas de sociala och fackliga rättigheterna. Det är ett resultat av EU-rättens förskjutna maktposition, det vill säga att den överordnats nationell rätt. S och LO menar att det är ett problem att maktpositionen utnyttjas, då de grundläggande rättigheterna för fackliga organisationer och löntagare inskränks. Maktförskjutningen riskerar att hota den tillit som råder mellan medlemsstaterna och EU (Landsorganisationen, 2012, s. 17).

S och LO menar att de fackliga fri- och rättigheterna troligtvis kan garanteras genom införandet av ett socialt protokoll, som just syftar till att stärka de fackliga fri- och rättigheternas ställning, och som utgår från Europafackets (ETUC) förslag från 2009. Att införa ett socialt protokoll skulle enligt S och LO förtydliga de sociala rättigheterna. Rapporten framhåller att det sociala protokollet bör ges samma rättsliga

status som övrig primärrätt med syftet att reellt säkra att de sociala rättigheterna inte kränks eller prioriteras bort (Landsorganisationen, 2012, s. 19-20).

4.3.2 Negativ integration och risken för social dumpning

Integrationen på den europeiska arbetsmarknaden består till stor del av negativ integration, vilket innebär att hinder på den inre marknaden undanröjs till förmån för handeln med de fyra friheterna. Detta står i kontrast till en positiv integration, vari gemensamma riktlinjer för sociala ambitioner utformas (Landsorganisationen, 2012, s. 10-11). Eftersom EU i dagsläget inte representerar en stat i nationell bemärkelse, det vill säga samarbetet saknar demokratiska strukturer för välfärd samt en vision för hur dessa värden bör definieras (Landsorganisation, 2012, s. 20).

S och LO önskar belysa det faktum att EU är i behov av gemensamma miniminormer för att skydda löntagare mot social dumpning. Syftet med dessa normer är att skydda löntagarnas intressen och att de ska verka som en garant för att sämre villkor och löner inte ska utgöra en metod för konkurrens. I dag ligger EU:s primära fokus på att stärka den europeiska konkurrensen. Rapporten menar att EU:s integration inte får ske på bekostnad av arbetstagarens försämrade villkor på arbetsmarknaden. Den fria rörligheten får inte fortgå att inskränka arbetstagarnas anställningstrygghet och resultera i sämre socialförsäkringar (Landsorganisationen, 2012, 20).

4.3.3 Krispolitiken och dess konsekvenser

Eurokrisen har blottat den gemensamma penningpolitikens akilleshäla, nämligen att det vid sidan av denna politik i dag bedrivs en nationell finanspolitik. Vilket resulterat i att EU:s medlemsländer delar valuta, men att de enskilda länderna likväl driver en egen finanspolitisk agenda. Detta resulterade bland annat i att Greklands ekonomi urholkades utan de övriga medlemsländernas vetskap. Den krispolitik som bedrivits sedan den ekonomiska krisen 2008 har byggt på en idé om att åtstramning och reformer ska upprätthålla konkurrenskraften genom inskränkning av sociala kvaliteter på arbetsmarknaden. Krispolitiken har visat sig ha haft en förödande effekt för arbetstagarna, så som inskränkning av det sociala skyddet, den arbetsrättsliga standarden samt de fackliga rättigheterna (Landsorganisationen, 2012, s. 16).

För att undvika att det uppstår en konkurrens mellan medlemsländerna som består i låga sociala ambitioner framhåller rapporten att det bör finnas gemensamma mininivåer för socialt skydd. På så vis garanteras det att standarden inte sänks i enskilda medlemsländer, men samtidigt framhåller rapporten att det bör finnas möjlighet att bevara en viss flexibilitet för varje enskilt medlemsland att bedriva en mer fördelaktig reglering (Landsorganisationen, 2012, s. 21-22).

5. Arbetsgruppens förslag

Socialdemokraternas och LO:s budskap och syfte med rapporten är att argumentera för införandet av ett socialt protokoll. Vid en fördragsförändring kommer S och LO verka för att protokollet blir verklighet. Skulle det emellertid röra sig om en liten ändring i fördraget skulle ambitionen i stället vara, i förhållande till ändringens omfattning, att föra en diskussion som ligger i linje med de frågor och reformer som det sociala protokollet avser. Skulle fler medlemsländer ansluta sig till EU kommer S och LO endast verka för ett socialt protokoll om det blir tal om ytterligare ändringar i fördraget (Landsorganisationen, 2012, s. 32).

S och LO avser att ta mer initiativ i Europeiska rådet i frågor som rör grundläggande fackliga fri- och rättigheter, och som kan bli aktuella vid framtida revision och införandet av ett socialt protokoll. Dessutom avser S och LO att förtydliga den negativa europeiska integrationens gränser samtidigt som den gemensamma positiva integrationen ska ges ökat fokus. På samma gång vill S som parti verka för att skydda det nationella handlingsutrymmet inom ramen för en fortsatt positiv politisk integration. S och LO ska vid återupprepande av kris verka för att det sociala skyddet i europeiska länder inte inskränks och föra en aktiv diskussion om vad som bör utgöra minsta godtagbara nivå för socialt skydd i EU. Det framgår dock i rapporten att det bör finnas utrymme för flexibilitet beroende av de enskilda medlemsländernas levnadsstandard (Landsorganisationen, 2012, s. 32).

Förutom ovan nämnda punkter ska S och LO verka för att blivande EU-kommissionärer verkar för införandet av ett socialt protokoll samt arbeta aktivt med att nå samförstånd med andra aktörer som representerar europeiska medlemsländer (Landsorganisation, 2012, s. 33).

5.1 Nuvarande diskussion

Inom S finns det för närvarande ingen stor debatt gällande det sociala protokollet. Deras ståndpunkt är fortsättningsvis att ett socialt protokoll bör införas vid nästa fördragsändring. Tills dess kommer de istället att verka för andra förändringar inom EU, vilka syftar till att stärka arbetstagarnas rättigheter, t.ex. en översyn och revidering av utstationeringsdirektivet.⁵ S vill verka för att direktivet ska implementeras på ett mer korrekt sätt i EU:s medlemsländer vilket inte är fallet idag. (Sanna Vent, Politisk sekreterare för socialdemokraterna i EU-nämnden, 2015-04-17).

6. Idékritisk-analys av S och LO:s rapport

För att urskilja S och LO:s idé för hur trygghet bör garanteras på den europeiska arbetsmarknaden kommer jag att idékritiskt granska rapportens resonemang utifrån premisser för *giltighet*, *hållbarhet* och *rimlighet*, med primärt fokus på rimlighet. Genom att idékritiskt granska argumentationen avser jag finna belägg för min hypotes om att den arbetsrelaterade trygghet som S och LO representerar inte är förenlig med hur situationen på arbetsmarknaden ser ut idag, och således inte kan garantera trygghet för prekariatet.

Rubrikerna i analysen representerar rapportens tre centrala problemområden.

6.1 Fackliga organisationer och kollektivavtal

S och LO:s primära ambition med rapporten *För ett socialt Europa* är att vid nästa fördragsändring införa ett socialt protokoll. Protokollet ska garantera de fackliga fri- och rättigheterna samt se till att bestämmelser för kollektivavtal inte prioriteras bort till förmån för flexibilitet och rörlighet på EU:s inre marknad. S och LO vill verka för att EU-domstolens rättspraxis inte fortgår utvecklas utan sociala riktlinjer, det vill säga utan hänsyn till löntagares samt fackliga organisationers grundläggande rättigheter.

---

⁵ Utstationeringsdirektivet från 1996, vilket syftar till att skydda arbetstagarens grundläggande rättigheter vid arbete i ett annat EU-land. Direktivet rör bland annat krav om lön, semesterdagar samt en viss mån av säkerhet på arbetsplatsen.

Det framgår i Standing och Paulsens teorier att de nationella fackförbunden och kollektivavtalen inte längre kan garantera arbetstagarnas trygghet på den europeiska arbetsmarknaden. LO har inte lyckats anpassa sig till den europeiska arbetsmarknadens rådande omständigheter. LO har enligt Paulsen gått ifrån att ha varit en deltagarstyrd organisation till att likna en hierarkisk maktorganisation (Paulsen 2015, 1). LO har inte lyckats driva sina medlemmars intresse eftersom att de inte lyckats föra en solidarisk lönepolitik, vilket blivit tydligt inte minst ur ett genusperspektiv, då löneskillnaderna mellan män och kvinnor till och med ökat sedan den ekonomiska krisen. Systemet för kollektivavtalet har inte lyckats skapa likvärdiga villkor mellan män och kvinnor (Bergold, Jao, Vedin, Ulrika, 2013, s. 150). I enlighet med Standings teori agerar LO liksom andra fackliga organisationer som om det fortfarande fanns ett ömsesidigt och jämbördigt förhållande mellan arbetsgivare och arbetstagare, eftersom det upprättar samma riktlinjer för kollektivavtal.

I Paulsens arbetskritik framgår det att även han är skeptisk gentemot fackliga organisationers uppenbara oförmåga att infoga en solidarisk lönepolitik (Paulsen 1 2015). I den LO-finansierade boken *Den feministiska utmaningen – mot en jämställd arbetsmarknad* visar LO på omfattande inomorganisatoriska problem, där löneskillnaderna framställs som ett växande problem, vilket stödjer Paulsens teori om fackförbundens osolidariska lönepolitik och oförmåga att hantera denna. Utvecklingen på arbetsmarknaden, med ökad andel osäkra anställningsformer, det vill säga utebliven tillsvidareanställning eller heltid, drabbar speciellt kvinnliga branscher och arbetsorganisationer där deltid allt som oftast utgör norm (Bergold, Edström, Unsgaard, Hagström 2013, s. 128).

Ekonomiska svängningar och växande osäkerhet på den europeiska marknaden drabbar i första hand de människor som befinner sig i redan utsatta situationer; det vill säga prekariatet. I takt med globalisering och teknologisk utveckling blir det svårare att ingå i de arbetsformer som LO:s organisation är uppbyggd kring. Det framgår i Standings teori att de nationella fackförbundens politik är utformade för den nationella och heltidsarbetande arbetstagaren och inte för det framväxande globala prekariatet med otrygga och ständigt förändrande anställningsformer (Standing, 2011, s. 20).

Standings teori förhåller sig kritiskt till hur vi betraktar arbete i dag. Att 50 procent av LO:s kvinnliga medlemmar *deltidsarbetar*, innebär att deras resterande arbete tenderar att framstå som mindre viktigt. Detta är i enlighet med Standings teori en konsekvens av att arbetets värde idag endast definieras i enlighet med lönearbetet (Standing 2015, s. 139-141). När S och LO sätter upp mål för full sysselsättning borde det således inkludera allt arbete som upprätthåller samhället.

Med globaliseringen har den traditionella funktionen för kollektivavtal försvårats eftersom maktbalansen rubbats mellan arbetstagare och arbetsgivare, vilket beror på den väldiga arbetskraft som plötsligt blivit tillgänglig. Detta skulle i enlighet med Paulsens teori kunna motverkas genom arbetsreducering, eftersom det skulle skapa möjlighet för arbetsbrist, vilket skulle jämna ut maktbalansen mellan arbetsgivare och arbetstagare (Paulsen 2012). En annan aspekt som försvårar upprättandet av kollektivavtal enligt Standings och Paulsens teori är den föränderliga yrkesidentiteten. Arbetstagarna har i dag inte en ihållande yrkesidentitet vilket försvårar LO:s roll vid förhandlingar. I Standings teori framgår att han vill ha kvar kollektivavtal, eftersom det finns ett behov av en kollektiv röst (Standing 2015, s. 157). Paulsen förhåller sig mer skeptisk och menar att fackförbundens arbete först måste förändras i grunden, genom att de börjar driva en mer solidarisk situationsenlig lönepolitik. Standing vill också omformulera kollektivavtalen så att de omfattar arbete utöver lönebaserat arbete samt att ett sådant avtal backas upp av basinkomst som förstahandstrygghet.

6.1.1 Främja sysselsättningen

I det sociala protokollet framgår det att S och LO vill värna om en hög sysselsättningsgrad, samtidigt som man önskar värna om tillfredsställelsen av ett socialt skydd, motverkandet av socialt utanförskap, och skydd av utbildning (Landsorganisationen, 2014 socialt protokoll). Detta är inte förenligt med Paulsens teori, eftersom den höga sysselsättningsgraden i modern mening inte kommer gå att upprätthålla på grund av teknologins fortskridande utveckling. (Paulsen 2010, s. 80). I Paulsens teori konstateras även att det råder en examensinflation på universiteten, vilket resulterat i att studenter i dag i stor utsträckning är överkvalificerade (Paulsen

2010, s. 128). Social utslagning kommer heller inte kunna garanteras genom fullsysselsättning, eftersom en växande andel arbetare har bristande yrkesidentitet, trots att de jobbar heltid, vilket i sig leder till social utslagning och osäkerhet. Socialt utanförskap betraktas i dag enbart utifrån ekonomiska termer och inte utifrån osäkerhet och otrygghet. I enlighet med Standings teori skulle S och LO:s målsättning om full sysselsättning kunna möjliggöras och kombineras med deras övriga ambitioner, om vi inkluderade även det arbete som inte är lönebaserat (Standing 2011, s. 175-177).

Paulsens arbetskritik mot S och LO:s sociala protokoll är att sysselsättningen inte kan garanteras, men detta problem skulle inte finnas om vi i enlighet med Standings teori vidgade synen på vad som bör utgöra ”sysselsättning” (Standing 2015, s. 139-141). Paulsen vill till skillnad från Standing inte vidga arbetsbegreppet, utan snarare utmana det nuvarande innehållet i det lönebaserade arbetet, och föra en diskussion kring vad lönebaserat arbete bör innebära (Paulsen 2010, s. 12). I Paulsens teori framgår det att det är naivt att tro att människor skulle utföra arbete utan ordentlig kompensation, och därför kritiserar han Standings optimistiska förhållningssätt gentemot människans arbetsmoral. Detta är en fråga om grundläggande uppfattning av mänskligheten, men som framgår i Paulsens teori finns det en rad studier som visar på människans ovilja att utföra arbete, och han menar till skillnad från Standing att visa typer av arbeten inte kommer utföras ”frivilligt”. Likaså kan Paulsens resonemang kritiseras eftersom det i mångt och mycket utgår ifrån den arbetsmoral och norm vi ser i dag, en norm som S och LO i enlighet med Standings teori är med och upprätthåller. I ett samhälle som utgick i från andra fundament än primärt lönearbete, skulle Standings resonemang lättare förstås även om det framstår som väldigt utopiskt med de diskursivt utformade glasögon vi använder för att studera arbetsmarknaden i dag (Standing 2015, s. 93-118).

Både Standings och Paulsens teorier framhåller att arbetslöshet inte bör betraktas som det enda problemet, utan även de facto att en kronisk osäkerhet präglar fler och fler europeiska arbetstagare. Problemet med den maktförskjutning som ägt rum är att arbetsgivare tilldelats oproportionerlig makt i förhållande till sina arbetstagare, vilket enligt Paulsen återigen skulle kunna lösas genom arbetstidsförkortning. En arbetstidsförkortning skulle nämligen kunna leda till en radikal omfördelning av

makten eftersom arbetskollektivet då skulle tilldelas större makt vid förhandlingar med arbetsgivare (Paulsen 2010, 29-80/Paulsen 2012).

I Paulsens arbetskritik framgår det att LO använder sitt eget misslyckande med att höja lönerna för deras medlemmar som ett argument för att negligera tanken på en möjlig arbetstidsförkortning (Paulsen 1, 2015). LO hävdar att en sådan förkortning inte ligger i linje med medlemmarnas önskan om högre lön. Paulsen hävdar att om inte LO lyckas transformera sin organisation och föra en mer framgångsrik kamp för rättvisa löner borde organisationens kompetens förflyttas upp på statlig nivå. Denna åtgärd skulle visserligen resultera i att LO:s möjligheter att förhandla fram högre löner skulle försvinna, men å andra sidan menar Paulsen att löneutrymmet inte kommit att utnyttjas och därför anser hävdar han i sin teori att detta utrymme istället borde kunna tas ut i kortare arbetstid.

6.2 Integration på EU-nivå

Rapporten konstaterar att den negativa integrationen, det vill säga den juridiska integrationen, har tillåtits fortgå, utan positiv (politisk) integration. Detta betraktar S och LO som ett problem eftersom detta resulterat i att det inte finns tillräckligt med gemensamma politiska riktlinjer för att garantera arbetstagarnas säkerhet i förhållande till den väl integrerade fria marknaden. Den negativa integrationen har skapat en konflikt mellan EU-rätten och den fria rörligheten respektive kollektiva rättigheter och nationella särarter. Konkurrensen har därmed tillåtits på bekostnad av arbetstagarna.

Det finns olika anledningar till att den politiska integrationen uteblivit. Det är exempelvis tydligt att det finns protektionistiska tendenser i S och LO:s argument, vilka inte är förenliga med viljan att tillsammans upprätta ett socialt protokoll. Det finns också en tydlig rädsla för att EU ska inskränka Sveriges riktlinjer för arbetsmarknaden. S och LO är inte beredda att inskränka svenska bestämmelser till förmån för överstatliga och europeiska riktlinjer. Samtidigt önskar S och LO införa gemensamma riktlinjer i EU, vilket är motsägelsefullt. Visserligen föreslår S och LO att det sociala protokollet för fackliga fri- och rättigheter förutom gemensam

reglering, ska garantera svenska kollektiva rättigheter. S och LO uppmuntrar till enhetliga sociala riktlinjer, men med utgångspunkt att den svenska modellen ska förbli intakt och skyddas från modifiering vid en sådan förhandling. Denna inställning kan visserligen bero på att det i enlighet med Paulsens teori kan bli svårt att upprätta gemensamma riktlinjer i dagens EU eftersom det finns så enorma maktskillnader mellan medlemsländerna (Paulsen 1 2015). Men ingår man en förhandling med den inställningen samt protektionism förefaller förutsättningarna för gemensamma åtgärder vara små.

Standing menar att det inte går att agera nationellt protektionistiskt i den moderna verklighet vi lever i, eftersom vi är beroende av varandra, inte minst på den gemensamma marknaden. Vi måste helt enkelt agera mer solidariskt. Därmed är S och LO:s protektionistiska hållning fruktlös, och de borde i stället värna om mer ambitiösa och gemensamma lösningar eftersom enskilda länder ändå inte kan ställas utanför (Jalali, Wingborg, 2013, s. 17). Prekariatet osäkerhet och otrygghet kommer inte kuvas med S och LO:s åtgärder om att primärt värna den egna nationens arbetsmarknads identitet och särprägel. Prekariatet känner nämligen inga gränser (Standing, 2011, s. 232).

Paulsen menar att protektionismen även tar sig uttryck i EU:s motsägelsefulla migrationspolitik. EU förlitar sig på global arbetskraft, samtidigt som dessa människor migranterna exkluderas från det europeiska samhället och inte tillåts bli fullvärdiga medborgare (Paulsen 1, 2015).

Rapportens förslag på åtgärder för att förbättra tryggheten på den europeiska arbetsmarknaden inkluderar endast de arbetstagare som utför lönearbete. I både Standing och Paulsens teorier framgår det att det behövs en trygghet som inte enbart är arbetsrelaterad, och som omfattar alla europeiska medborgare. Prekariatet utgör en global klass och måste omfattas av gemensam europeiska och positiv integration.

Eftersom Sverige ingår i det europeiska samarbetet och verkar på den inre marknaden tror Paulsen att det kan bli svårt för enskilda länder att driva frågan om arbetsreducering på egen hand (Paulsen 1, 2015). Trots att det utgör en svårighet att upprätta gemensamma riktlinjer på grund av de fundamentala olikheterna, inte minst

ekonomiskt, mellan europeiska länder, hävdar Paulsen att S och LO måste driva denna fråga på EU-nivå eftersom det skulle uppmana och uppmuntra andra rika länder att följa efter eftersom det ger uttryck för en ideologisk vilja. Paulsen menar dock att LO i dagsläget inte är villiga att driva frågan eftersom det skulle inskränka deras rätt att förhandla fram avtal på egen hand. Denna reaktion är enligt Paulsen ironisk eftersom LO tar det egna misslyckade som ursäkt att negligera tanken på arbetsreducering. LO vill inte ge upp makten och lämna ifrån sig förmågan att löneförhandla om löneutrymmen på egen hand (Paulsen 1, 2015).

6.3 Flexibel värld och grundläggande trygghet

För att undvika att det uppstår en konkurrens mellan medlemsländerna som består i låga sociala ambitioner framhåller rapporten att det bör finnas gemensamma mininivåer för socialt skydd, samtidigt som rapporten framhåller att länder som vill höja standarden i sina länder måste tillåtas göra det. Mycket av EU:s sociala minimidirektiv bygger på den här principen om att länder får implementera högre standard om de vill. Konceptet har emellertid inte varit tillräckligt för att garantera tryggheten på den europeiska arbetsmarknaden eftersom direktiven inte följs (Sanna Vent, S politiska sekreterare i EU-nämnden).

Standing menar att för att arbetstagarna i framtiden ska undvika krispolitikens negativa inverkan på det sociala skyddet, borde det upprättas en grundläggande europeisk basinkomst för att täcka in hela prekariatet (Standing, 2015, s. 273). Standing framhåller i sin teori att trygghet bör vara lösgjort från arbete, det vill säga det borde finnas en grundläggande trygghet som inte riskerar att inskränkas på grund av en osäker och flexibel arbetsmarknad. Journalisten Victor Bernhardt konstaterar följande om den svenska arbetsmarknaden:

”Problemet är inte förekomsten av otrygga jobb, de är tvärtom en viktig del för att arbetsmarknaden ska fungera smidigare. Problemet är när de med osäkrare anlitandeform möter ett välfärdssystem och en svenskmodell för arbete, som är byggt kring tillsvidareanställning på heltid” (Bernhardt, 2012, s. 12).

Det är således inte flexibiliteten som är problemet utan normen om heltid, och att hela vårt samhälle är uppbyggd kring denna norm. De som är befinner sig i osäkra anlitandeformer har inte en grundläggande trygghet eftersom samhället ser ut som det gör. Standing vill lösa detta genom en grundläggande basinkomst för att förhindra den för arbetstagaren, kroniska osäkerheten och rädslan att drabbas av ekonomiska sanktioner i takt med de ekonomiska svängningarna. Likaså hävdar Paulsen att basinkomst i slutändan blir en nödvändig åtgärd när prekariatet slutligen kommer kräva sin grundläggande rätt till trygghet.

7. Slutsats - Vad bör trygghet vara

I detta avsnitt kommer jag kort sammanfatta vad jag tagit upp i uppsatsen. Slutsatser som följer av mina idékritiska kriterier: *Logisk giltighet, empirisk hållbarhet och normativ rimlighet (givet att)* kortfattat underbygga min hypotes om att:

Den arbetsrelaterade trygghet som Socialdemokraternas och LO representerar är inte förenlig med hur situationen på arbetsmarknaden ser ut idag, och kan således inte garantera trygghet för prekariatet.

S och LO:s rapport visar på en motsägelse mellan ökad politisk integration, det vill säga ett konstaterande om att de europeiska riktlinjerna för social reglering måste skärpas, och en påtaglig protektionistisk agenda med värnande om den nationella suveräniteten. Det räcker inte att enskilda länder handlar för att rädda prekariatet eftersom de utgör en global klass och därmed bör bemötas av mer överstatliga och gemensamma politiska åtgärder.

S och LO framför politiska ambitioner som inte är förenliga, såsom full sysselsättning, socialt skydd, värn mot social utslagning (socialt utanförskap) och skydd av utbildning. S och LO kan inte garantera full sysselsättning utifrån dagens definition av arbete framförallt inte ur ett normativt rimlighetsperspektiv eftersom det förutsätter ett ”skapande” av arbete som självändamål och inte medel för välfärd.

S och LO vill stärka och ”ta tillbaka” de fackliga fri- och rättigheterna (återigen med klart protektionistiska förtecken och värnande om den Svenska modellen), samtidigt som det framgår att den fackliga förmågan och makten minskat, samt att arbetstagarnas rättigheter måste garanteras på överstatlig nivå. LO som organisation måste först och främst skapa en vision som är mer förenligt med de förhållanden som råder på den europeiska arbetsmarknaden: flexibilitet, bristande yrkesidentitet, otrygghet m.m.

I uppsatsen framgår det att S och LO:s ideologiska verklighetsomdöme utgår ifrån att det fortfarande finns en klart definierad arbetarklass, vilket måste betraktas som ett ideologiskt verklighetsomdöme som inte stämmer, eftersom att det under de senaste decennierna börjat växa fram en ny klass som inte kan påstås härstamma inom ramarna för den traditionellt definierade arbetarklassen. Det finns heller ingenting som pekar på att denna klass kommer försvinna, utan snarare växa sig starkare. S och LO kämpar för att upprätthålla en arbetsrelaterad trygghet som är avsedd för den heltidsarbetande arbetarklassen, och inte prekariatet. Således kan de med nuvarande verklighetsomdöme inte garantera trygghet för prekariatet.

Det är inte rimligt att utifrån dagens förutsättningar endast se till arbetsrelaterad trygghet. Precis som tidigare konstateras i enlighet med Standings teori så bygger den traditionellt Socialdemokratiska och arbetsrelaterade tryggheten på sju enskilda och fundamentala tryggheter: *Arbetsmarknadstrygghet*, *Anställningstrygghet*, *Arbetsplatstrygghet*, *Kompetensutvecklingstrygghet*, *Representationstrygghet* och *Inkomsttrygghet*. För att arbetstagarens trygghet ska kunna garanteras bör alla dessa tryggheter vara uppfyllda. Utifrån Paulsens och Standings teorier kan S och LO i dag inte garantera någon av dessa tryggheter, på grund av globalisering, europeisering och digitalisering. Därför anser både Paulsen och Standing att den arbetsrelaterade tryggheten inte är rimlig och måste omdefinieras och ersättas av en trygghet som är mer förenlig med dagens förutsättningar på den europeiska arbetsmarknaden. Detta för att möta den växande grupp av människor som känner en stark oro inför sin prekära situation eller oro för att hamna där. S och LO framhåller i sin rapport att de återigen vill garantera tryggheten för den traditionella och heltidsarbetande arbetstagaren, och rapporten är därmed inte situationsbunden. Det går inte att urskilja några idéer i rapporten om att lösgöra trygghet från arbetet och behandla detta som ett

fristående värde. Det är inte rimligt att bygga en trygghet som endast kan garantera endast en del av befolkningen.

8. Avslutande diskussion

Rise like Lions after slumber
In unvanquishable number –
Shake your chains to earth like dew
Which in sleep had fallen on you –
Ye are many – they are few

(Percy Bysshe Shelly, *The call to freedom*)

I inledningen hänvisar jag till följande citat: ”Hittar inte Socialdemokraterna en progressiv politik som fångar både prekariatet – oavsett medlemmarnas etiska bakgrund – och dem som är rädda för att hamna där, väntar något riktigt otäckt”. Min ambition med uppsatsen var att visa på vikten av att möta den växande osäkerheten på den europeiska arbetsmarknaden samt att understödja min tes om att den arbetsrelaterade trygghet som S och LO representerar är inte är förenlig med hur situationen på arbetsmarknaden ser ut idag, och således inte kan garantera trygghet för prekariatet.

I uppsatsen tycker jag att det framgår tydligt att det sociala protokoll som S och LO förespråkar inte bidrar till att kuva den växande otryggheten och osäkerheten hos prekariatet. Detta innebär däremot inte att dessa förslag om åtgärder inte är nödvändiga, utan snarare att de inte är tillräckliga för att garantera en grundläggande trygghet för *alla* på den europeiska arbetsmarknaden.

Jag anser att det finns en poäng i att vidga arbetsbegreppet till att inkludera även icke lönebaserat arbete och att detta även till viss del skulle motbevisa Paulsens teori om att vi inte kan nå full sysselsättning. Jag tror även att Standing har en poäng i att det är viktigt att annat arbete får verka vara lika legitimt för identitetsskapande som lönearbetet, särskilt om mycket av det arbete vi utför i dag håller på att ersättas av

teknologi. Jag tror Standings vilja att vidga begreppet arbete är mer konstruktivt än Paulsens enhetliga arbetskritik. Det finns i dag ofantligt mycket arbete som inte räknas som *arbete* utifrån lönebaserad standard, och som vid inkluderande återigen skulle sätta medborgarskapet i fokus. Jag ser visserligen ett värde i Paulsons arbetskritik när det handlar om att betrakta arbete som ett självändamål snarare än som ett medel att uppnå något bättre. De båda teorierna förenas i diskussionen om vilken typ av arbete vi egentligen föredrar och vad vi tillsammans önskar att uppnå med det.

Det är i min mening beklagansvärt att Paulsen och Standings teori om grundläggande basinkomst samt Paulsens primära önskan om arbetsreducering i dagsläget inte möter mer politisk respons. Det är nästintill enbart kulturskribenter som väljer att bemöta deras argument, med undantag som exempelvis EU-kommissionären Laszlo Andor som försökte belysa värdet i att på ett mer seriöst sätt diskutera Standings tankar. Standing hävdar visserligen att vi endast befinner oss i början av prekariatet utveckling, och i takt med denna transformering tror jag att synen på trygghet kommer förändras. I Sverige har vi dessutom inte drabbats tillnärmelsevis lika hårt av prekariseringen som i andra europeiska länder.

Det är min åsikt att arbetskritik fortsatt kommer att provocera men också negligeras. Detta baseras på den generella synen på kapitalistiska system som enda källa till fungerande välfärd och trygghet. Det faktum att arbetet kommit att bli så djupt förankrat i vår kultur som ett sätt att ”göra rätt för sig”, att dra sitt strå till stacken och att bidra till gemenskapen resulterar i att det i dagsläget är svårt att ställa sig utanför denna arbetsgemenskap. Att förhålla sig arbetskritiskt, eller att inte kämpa tillräckligt hårt för arbete kan innebära kraftig sanktionering från övriga arbetstagare, man exempelvis bli anklagad för att vara lat och att utnyttja systemet.

Det ekonomiska systemet är konstruerat och upprätthålls av denna *arbetsideologi* och kommer antagligen inte rubbas förrän prekariatet blivit en tillräckligt etablerad och frustrerad klass som organiserar sig. Det ekonomiska systemet i dagsläget konstruerat så att en liten elit ska få den stora majoriteten att jobba så mycket som möjligt till så låga löner som möjligt. Att sänka arbetstiden så som Paulsen förespråkar vore inte önskvärt ur systemets perspektiv eftersom det vore att fördyra arbetskraften (Paulsen

2010, s. 90). Att i enlighet med Standings teori utvidga skyddet till att omfatta även icke lönebaserat arbete, vore inte lönsamt ur ett ekonomiskt perspektiv. Istället tillkommer det i dag i allt större grad tjänster, som normalt sätt inte representerar lönebaserat arbete, exempelvis inom servicesektorn. Huruvida detta är eftersträvansvärt är en diskussion i sig; Enligt S och LO:s norm om maximal lönebaserad sysselsättning skulle det kunna vara det.

S kan inte representera en politik vars primära syfte är att ”skapa jobb” för att generera trygghet, utan bör bli mer inriktade på vilka jobb och varför, att skapa jobb får inte utgöra ett självändamål. Kanske bör de ta Standing som exempel och börja uppmuntra och uppskatta även de arbeten som inte är lönearbete och inte betrakta de 50 procent av LO:s kvinnliga arbetare som *deltidsarbetande*, eftersom detta inte stämmer. S och LO borde dessutom ställa sig först i ledet och börja med att utöva påtryckningar på EU:s medlemsländer för att stärka och trygga prekariats ställning. EESK:s uppgift är att föra det europeiska civilsamhällets talan, och det borde därmed ligga i LO:s intresse att verka för att prekariatets röst blir hörd även i dessa sammanhang. Det skulle förbättra den europeiska välviljan och därmed integrationen och unionens demokratiska legitimitet.

De europeiska arbetstagarna är i behov av ett nytt socialt kontrakt i och med att arbetsmarknadsrättigheterna successivt kommit att avvecklas till förmån för flexibilitet. Detta faktum ställer nya krav på ett trygghetskontrakt. Prekariatet framväxt har konsekvenser för vilka institutioner sociala och politiska riktlinjer vi behöver. Standing medger att den ökande otryggheten har fört med sig en ökad frihet och att flexibiliteten i sig inte är något negativt, men den måste backas upp med socialt skydd. Kollektivavtalet måste anpassas bättre till den transformerande yrkesidentiteten.

I skrivande stund har David Cameron återvalts som premiärminister, vilket innebär att en ny mandatperiod inleds samt att ett referendum kommer hållas för huruvida Storbritannien ska stanna i EU. Vad detta innebär för S och LO planer om att införa ett socialt protokoll lämnar jag osagt, men mycket tyder på att om Storbritannien beslutar sig för att lämna samarbetet finns det en anledning till att förvänta sig ett samarbete som präglas av en sammansättning som går mer i enlighet med *europé à la*

*carte*⁶, och att utsikterna för införandet av ett socialt protokoll eller positiv integration av samarbetet ter sig då längre bort än någonsin.

S och LO måste våga utmana den protektionism som kännetecknar Sveriges medlemskap i EU. Prekariatet känner inga gränser och ett överstatligt samarbete med utvidgat politisk integration och gemensamma riktlinjer är det enda sättet att generera Prekariatet trygghet på den europeiska arbetsmarknaden. De gamla och nationellt förankrade skyddsneten fungerar inte i en globaliserad värld. Ett inkluderande och grundläggande socialt skydd utgör en nödvändighet för att vi ska kunna möta den flexibilitet som karakteriserar dagens arbetsmarknad, samt för att vi ska kunna väcka prekariatet framtidstro.

---

⁶ "Den europeiska menyn" Fransk benämning för en viss typ av "lösare" samarbete i EU, där vissa delar integreras mer än andra.

Referenser

Badersten, Björn, 2006. *Normativ metod – Att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur.

Beckman, Ludvig, 2007. *Grundbok i idéanalys – Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus förlag.

Beckman, Ludwig, 2006. ”Idékritik och statsvetenskapens nytta”. Statsvetenskaplig tidskrift årg. 108 nr.4 s. 331-342.

Bergold, Joa, Edström, Josefin, Hagstöm, Ulrika, Fumarola Unsgaard, Olav, 2013. ”Facklig feminism: gemensamma utmaningar, skilda verkligheter” i Fumarola Unsgaard, Olav, Thorasdatter, Karin (red.), *Den feministiska utmaningen – mot en jämställd arbetsmarknad*. Stockholm: premiss, s. 125-144.

Bernhardt, Victor 2012. *Otrygg på jobbet, otrygg i systemet – En syntes av fakta och perspektiv gällande osäkra och otrygga anlitandeformer på den svenska arbetsmarknaden*, Stockholm: Arena idé, Projekt: Otrygga anlitandeformer.

DN, 2013, ”Prekariatet ett växande monster”. Nyhetsartikel. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.svd.se/kultur/understrecket/prekariatet-ett-vaxande-monster_8276290.svd
Hämtdatum: 2015-05-05

Eric Sundström, 2014. *Europeiskt skitliv – Om en osäker europeisk arbetsmarknad*. Stockholm: Arena idé.

EU-upplysningen, 2014. Vad EU gör/ Handel och tjänster inom EU/ EU:s inre marknad [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.eu-upplysningen.se/Om-EU/Vad-EU-gor/Handel-och-tjanster-inom-EU/EU-inre-marknad/> Hämtdatum: 2015-06-09

European Parliament, 2014. Results of the 2014 European elections [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014.html> Hämtdatum: 2015-04-24

Guy Standing, 2011, *Prekariatet – Den nya farliga underklassen*. Göteborg: Daidalos AB.

Jalali, Shadé, Winborg, Mats, 2013. *Stoppa skitlivet – Strategier mot osäkra anlitandeformer*, Stockholm: Premiss förlag.

Kielos, Katrine, 2013. "Hur välfärdsstaten räddat den svenska kvinnan eller har den svenska kvinnan räddat välfärdsstaten?" i Fumarola Unsgaard, Olav, Thorasdotter, Karin (red.), *Den feministiska utmaningen – mot en jämställd arbetsmarknad*. Stockholm: premiss, s. 17-30.

Landsorganisationen, 2012. *För ett socialt Europa – Rapport från Scoailemokraterna och LOs arbetsgrupp för en strategi för införandet av ett socialt protokoll i EUs fördrag*. Landsorganisationen i Sverige.

Learn Europe, Learn Europe/ Subjects/ Types of Economic integration [Elektronisk]
Tillgänglig: <http://www.learneurope.eu/index.php?cID=306>

LO, 2014, Hur arbetar LO i EU [Elektronisk] Tillgänglig:
http://www.lo.se/start/en_battre_varld/europa/hur_arbetar_lo_i_eu
Hämtdatum: 2015-05-05

LO, 2014. EUs sociala dimension [Elektronisk] Tillgänglig:
http://www.lo.se/start/en_battre_varld/europa/eus_sociala_dimension
Hämtdatum: 2015-05-05

Paulsen, Roland, 2012. Hög tid att arbetstiden sänks för alla svenskar. Nyhetsartikel.
[Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.dn.se/debatt/hog-tid-att-arbetstiden-sanks-for-alla-svenskar/>

Paulsen, Roland, 2010. *Arbetsamhället – Hur arbetet överlevde teknologin*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Paulsen, Roland 1, 2015. Kvalitativ samtalsintervju.

Paulsen, Roland 2, 2015. *Vi bara lyder – En berättelse om arbetsförmedlingen*. Falun: Atlas.

Standing, Guy, 2013. *Prekariatet – Den nya farliga klassen*. Danmark: Daidalos

Standing, Guy 1, 2014: A Precariat Charter: From Denizens to Citizens. [Elektronisk]
Tillgänglig: <https://www.youtube.com/watch?v=RGLSGeqF1Po>
Hämtdatum: 2015-05-05

UR (utbildningsradion), 2013. En bok, en författare/ prekariatet. [Elektronisk]

Tillgänglig: <http://www.ur.se/Produkter/178940-En-bok-en-forfattare-Prekariatet>

Hämtdatum: 2015-04-18

Yazdanpanah, Soheyla, 2013. ”Den ojämlika jämställheten – om arbetarkvinnors minskade möjlighet till jämställhet i Sverige” i Fumarola Unsgaard, Olav, Thorasdatter, Karin (red.), *Den feministiska utmaningen – mot en jämställd arbetsmarknad*. Stockholm: premiss, s. 31-54.

Vent, Sanna, Politisk sekreterare för socialdemokraterna i EU-nämnden, 2015-04-17